

Kemal Tahir, roman ve Tarih Bilinci¹

Kemal Tahir, Novel and the Consciousness of history

Ufuk Özcan

“Tarihten kaçmak, namustan, doğruluktan, bilgiden kaçmaktır.”

Kemal Tahir

Özet: Tarih ve tarihselliğin değeri sorunsalı, romancımız Kemal Tahir’i belirli bir cephesiyle anlamak açısından önemli ipuçları verebilecek bir çerçeve sunmaktadır. Elbette Kemal Tahir çeşitli cepheleri olan, çok yönlü bir aydındır. Öne çıkan iki yönü, ayakları yerli toprağa sağlam basan bir romancı ve sosyal düşünür olmasıdır. Kemal Tahir’in bu iki yönünü birleştiren veya tamamlayan başka yönlerinden de söz edilebilir. Örneğin, terimin güncel ve dar anlamının ötesine geçen aykırı siyasal duruşu, tarihe yönelik olağanüstü ilgisi ve aynı zamanda bir kültür insanı olması. Gerçekten de Kemal Tahir, Türk edebiyatında tarih, toplum, sanat ve kültür bağlamlarında en fazla düşünmüş, bu alanlarda gelişmiş bir tasavvur sahibi romancımızdır. Gerek edebi eserleri, gerekse fikir yazıları yoğun bir tarih bilincinin ürünüdür.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Türk edebiyatı, tarih, tarih bilinci

Abstract: The problem of history and historicity value presents a context that may give important clues in order to understand our novelist Kemal Tahir in certain ways. Kemal Tahir is certainly a versatile intellectual who has various characteristics. His two predominant characteristics are being a novelist who got his feet on the native ground and being a social philosopher. Kemal Tahir’s other merits which unites or completes these two characteristics can also be referred. For instance, his political attitude, his extraordinary interest in history and also his being a man of culture. Kemal Tahir was a novelist who thought at most in the context of history, society, art in Turkish literature and who had a sophisticated vision in these fields. Both his literary works and his opinion articles are the products of an intensive consciousness of history.

Keywords: Kemal Tahir, Turkish literature, history, the consciousness of history

Tarih ve kültür bilinci, bir toplumun varoluş serüvenini kavramak ve onu dünya toplumları arasında konumlandırmak için vazgeçilmez önemde unsurlardır. Ancak böyle bir bilinçle toplumlar kendi geçmişleri ile bugün arasında bir bağ kurabilirler ve daha önemlisi de geleceğe yönelik diri bir atılım yapabilirler. İnsan, tarih bilincine sahip tek varlıktır. Yeryüzünde kültür üreticisi, tarihselliği olan tek varlık insandır. Geçmişini bilen, merak eden, kıt kaynaklarla ve el yordamıyla bile olsa kavramaya çalışan, gelecek endişesi olan, geleceğe dönük bazı

¹ Bu metin Hitit Üniversitesi tarafından 2 Nisan 2013 tarihinde düzenlenen “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Açılan Pencere: Kemal Tahir” başlıklı panelde yaptığım konuşmaya dayanmaktadır.

tasarımlarda bulunan tek varlık insandır. Bu bakımdan insanı tarih bilgisinden ve tarih bilincinden soyutlamak mümkün değildir. Tarih ve kültür, toplumun sadece değerlerinin değil kurumsal yapısının, ilişkilerinin ve yaşayış tarzının da içinde şekillendiği ana yataktır. Toplumların kolektif bilinci, temsilleri ve etrafında birleştikleri değerler bütünü tarih içinde meydana gelir. Bu nedenle toplumlar için tarih bilinci son derece önemlidir. Toplumsal olaylar, tarih dediğimiz zaman kesitinde ve belirli bir coğrafyada meydana gelir. Zaman ve mekan, uygarlıkların ve toplumsal kültürün içinde billurlaştığı olmazsa olmaz boyutlarıdır. Bununla birlikte toplumlar belirli bir zaman ve mekan içine sıkışmış varlıklar da değildir. Toplumların ortak hafızası ve bilinci başka toplumlarla ilişkiler içinde biçimlenir. Toplumsal kimlikler, harici birtakım olaylar, savaşlar, istilalar, göçler gibi acı dolu deneyimler sonucu oluşan ortaklıkların sonucudur. Toplumlar tarihi praksislerinin ürünüdürler. Dil, kültür, sanat ve edebiyat gibi unsurların kaynağı da tarihtir. Tarih bilinciyle birlikte insan, kendi hayatının, tarihin anlamını ve amacını sorgusturmaya ve sorgulamaya başlar. Tarih bilinci olmaksızın ise böyle bir sorgulama imkansızdır. Bu açıdan Latinlerin “Quo Vadimus?” (“Nereye Gidiyoruz?”) sorusu her sorumlu aydının, sanat ve edebiyat insanının kaç(ın)amayacağı bir sorudur. Tarih ve kültür bilincine dayanmaksızın edebiyatın ne anlamının olacağı sorulmalıdır. Toplumun serüveninden, dramından kopmuş bir edebiyatın, kişileri hoşça vakit geçirme, zihinleri insanlık durumlarına dikkatten uzak tutma işlevinin dışında ne anlamı olabilir?

Tarih ve kültürün önemini vurgulayan bu girizgah, romancımız Kemal Tahir’i değişik yönleriyle anlamak yolunda bir rehber oluşturabilir. Kemal Tahir çeşitli cepheleri olan, çok yönlü bir aydın. Öne çık(ır)la’nın iki yönü, ayakları yerli toprağa sağlam basan bir romancı ve sosyal düşünür olması. Kemal Tahir’in bu iki yönünü birleştiren veya tamamlayan başka yönlerinden de söz edilebilir. Örneğin, terimin güncel ve dar anlamının ötesine geçen aykırı siyasal duruşu, tarihe yönelik olağanüstü ilgisi ve aynı zamanda bir kültür insanı olması. Gerçekten de Kemal Tahir, Türk edebiyatında tarih, toplum, sanat ve kültür bağlamlarında en fazla düşünmüş, bu alanlarda gelişmiş bir tasavvur sahibi romancımızdır. Bu saptamalar ilk elde yazar hakkında belirli bir izlenim veriyor. Ancak onun düşüncesine ve duyarlılığına yaklaşmak daha başta belli bir mesafeyi, soğukkanlı tutumu ve her şeyden önemlisi de özel ve derinlikli bir çabayı şart koşuyor. Bunun sebeplerinden birincisi, Kemal Tahir’in ruh ve zihin dünyasına nüfuz etmenin güçlüğü. Kemal Tahir’in hep arayış içinde olduğu “gerçek”in kolay ele geçirilmezliği. “Gerçek”, Kemal Tahir’ce, bir kez ele geçirildi mi sonsuza dek muhafaza edilebilecek bir cevap değil. Ki bu tutumu aynı zamanda toplumun tarihsel diyalektiğini kavramış ve zihni değişime açık bir insan olduğunu gösterir. Bir başka sebep ise, Kemal Tahir’in saydığımız bütün olumlu özelliklerini kimi çevreler nezdinde şüpheli ve tartışmalı kılan kendine has, ayıksı duruşudur. Kemal Tahir’i, bir tarihi roman yazarı ve bilfiil tarih tartışmalarına katılmış bir düşünür olarak ele aldığımızda ise işler daha da sarpa sarıyor. Konu tarih meseleleri, hele Osmanlı-Türk tarihi olun-

ca, en basitinden bir tez veya saptama üzerinde bile uzlaşmak mümkün olmuyor. Bundan dolayı Kemal Tahir birbirinden oldukça farklı çevrelerde çok tartışılmış, üzerinde uzlaşma sağlanmamış bir yazar. Ve yine bundan dolayı herkesin kendi çap ve meşrebine uygun bir Kemal Tahir'i var. Bu çalışmamızda, Kemal Tahir'in tarihi meselelere bakışı üzerinde estirilen fırtınalı havayı dağıtmaya çalışacağız. Yazarın düşünce ve sanat dünyasına tarih bilinci olgusu ekseninde yaklaşacağız.

Bu açıdan karşımızda çözümlenmesi gereken bir sorun dikiliyor. Bugün ülkemizde "tarih bilinci" dendiğinde, sıklıkla yapılan yanlış bir vurguyla, "ulus bilinci"nin anlaşılmasıdır. Olumsuz çağrışımlar içeren böylesi bir indirgeme, daha önceki dönemlerde -hatta Kemal Tahir'in yaşadığı dönemde- olmadığı kadar moda olmuştur. Bilindiği gibi Türkiye gibi Batı dışı ülkelerde ulus bilinci yaratılması girişimlerinin başlangıcı en fazla XX. yüzyıl başlarına kadar geri götürülmektedir. Sonraki dönemde giderek Batı dışı her toplum kendi ulus bilincini oluşturmaya girişmiştir. Ulus bilinci ise zorunlu olarak bir tarih perspektifine bağlılığı beraberinde getirmiştir. Daha önceki yüzyıllarda da tarih bilincinin varlığından bahsetsek bile, yeni dönemde bu bilincin bambaşka nitelikler taşıdığı, en azından ulus tasarımına uygun bir ekseninde geliştiği söylenebilir. Hemen belirtelim, Kemal Tahir'in tarihe ilgisinde ve tarih anlayışında böyle dar bir bakış ve çağın ruhuna uyum sağlama gibi bir ana kaygı bulunmamaktadır.

Kemal Tahir metinleri güçlü tarihsellik özelliğiyle ilk bakışta kendisini ele verir. Edebiyatta güçlü tarihselliğe başka benzer örnekleri vermek de mümkündür. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı bu açıdan zengindir. Bir bakıma Halit Ziya Uşaklıgil, Yahya Kemal, Nahid Sırrı Örik, Ahmet Rasim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Samiha Ayverdi gibi kalemini tarih, kültür/uygarlık eksenli oynatan yazarlarımızı benzer bir çerçevede değerlendirmek mümkün. Adlar listesini uzatabileceğimiz bu yazarlar Cumhuriyet döneminde Osmanlı ve İslam kültür köklerinin bir şekilde canlı kalmasına çaba gösterdiler. Bu çaba, Kemal Tahir'inki de dahil olmak üzere, resmi yönelişle önemli çelişkiler barındırsa bile Cumhuriyet'in kültür birikimi içinde yer alır, sanıldığı gibi tersine, mutlak anlamda bir karşıtlık ilişkisi söz konusu değildir. Ulusal tarih ve ulusal kültür ekseninde kalem oynatan, dolayısıyla daha merkezde yer alan edebiyatçılar da vardır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay gibi Cumhuriyetin ilk kuşak romancıları, daha sonra bir yönüyle Attila İlhan, sınırlı tarih ilgileriyle ağırlıklı olarak ulusal edebiyatın çerçevesi içinde kaldılar. Kemal Tahir'in romanları, Türk edebiyatı içindeki her iki eğilimden de mesafeli bir şekilde değerlendirilmelidir. Yazar kendi bakış açısını şu sözlerle ortaya koyar: "Benim işim, bizim meselelerimizin bulunduğu yerdedir, başkalarının debelendikleri ve beni çekmeye çalıştıkları yerde değil."²

Kemal Tahir, her şeyden önce bir romancı olarak Osmanlı-Türk tarihiyle salt edebi kaygılarla ve geçmişin mistikleştirilerek/mitleştirilerek yüceltilmesi ama-

² Kemal Tahir, *Notlar/Batılılaştırma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 30.

cıyla değil, Türk toplumu için dünya toplumlarına olumlu bir model oluşturacak bir gelecek tasarımına, sentezine ulaşmak amacıyla ilgilenmiştir. Şu sözleri bu açıdan bugün de düşündürücüdür: “Türkiye’de aydınlar, Tanzimat’tan bu yana iki kampa ayrılmışlardır. Bunlar birbirlerinin kanına susamış olsalar bile bir tek ana noktada yüzde yüz birleşmektedirler. Gerçekten kaçmada... Birinci kamp geçmişe kaçmağa çabalarken, ikinci kamp geleceğe doğru kaçmağa uğraşmaktadır ki, iki kaçış da gerçeği bulmayı geciktirmek işinde farksızdır.”³ Bununla birlikte Kemal Tahir yoğun bir biçimde tarihle ilgilenmiştir, belki de hiçbir romancımızın ilgilenmediği kadar. Mehmet Âkif Ersoy’un “Mâzîsi yıkık milletin âtisi olur mu?” sözünün, bir bakıma Kemal Tahir’in arayışları için de bir miyar oluşturduğu söylenebilir. Ama Kemal Tahir’in farkı, tarihe yönelik ilgisini bir geçmiş tapıntısına dönüştürmemiş olmasıdır. Kemal Tahir’in tarih bilinci, yalınkat bir biçimde, romanlarını tarihi konularla ilişkilendirmesine bakılarak anlaşılamaz. Elbette, Kemal Tahir’in kimi hikayeleri hariç, hemen hemen bütün romanları tarihi roman özelliği gösterir. Ancak yazar bu romanları belli bir tarih bilinciyle ve gelecek kaygısıyla ele almıştır. Kaygısı, Osmanlı-Türk toplumunun tarihi dramını Batılılaşma serüveninin öncesi ve sonrasıyla birlikte ele almak olmuştur. Bu açıdan Kemal Tahir’in Türk edebiyatı içinde tuttuğu yer gerçekten de benzersizdir. Kemal Tahir, Osmanlı-Türk tarihini ve kültürünü bütün boyutlarıyla kavrama çabası içinde olmuştur. Çerçevesi, Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarından 1970’lere kadar Türk toplumunun tarihsel serüvenidir. Bunu yaparken Batıcı-ulusçu paradigmanın tuzaklarına düşmemeye büyük özen göstermiş, kolaycı popülizm yoluna da sapmamıştır. Farklılığını da, yadırganmasını da bu noktada görmek gerekir.

Kemal Tahir, romanının gücünü tarih ve kültür bilincinden almaktadır. Çoğu romanında ve *Notlar*’ında Türk toplum tarihini didikleme çabası görülür. Her toplumun kimliğinin belirli bir kültür ve uygarlık havzasında oluştuğunun farkındadır. Bu kültür-uygarlık havzası, toplumların içinde mevzilendikleri uygarlık cephesinden, toplumlar arası sahnede yaşadıkları olumlu veya olumsuz deneyimlerinden ve bu deneyimler sırasında doğan dramdan hiç de bağımsız değildir. Bu yüzden Kemal Tahir için “Türk insanının tarihsel ve toplumsal dramının romancısı” saptaması yerinde bir belirleme olacaktır.

Kemal Tahir, Türklüğün Anadolu’daki bin yıllık varlık ve gerçekliğine yüzünü dönmüş ve bütünsel olarak değerlendirme zorunluluğunu duymuş nadir romancılarımızdan biridir. Anadolu coğrafyasında Türklük ve Türk toplumunun tarihi / varoluşu birtakım kesikliklerle maluldür. Tarihsel kesintiler nedeniyle derli toplu ve bütünsel bir tablo içinde algılama ve değerlendirme güçlüğü bulunmaktadır. Osmanlı Devleti’nin doğuşu, klasik çağı, Batıcılışma dönemi ve en son Cumhuriyet deneyimi arasındaki farklılık ve kesintiler, böylesi bir bü-

³ Kemal Tahir, *Sosyalizm/Toplum ve Gerçek*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 10.

tünlüklü bakış önünde engel oluşturmaktadır. Buna rağmen Kemal Tahir Türk insanının varoluş sorununa ve dramına bütünlüklü, gerçekçi ve diyalektik bakışını korumuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluş sancıları ile Cumhuriyet'in kuruluş sancılarını eş düzeyde bir romancı duyarlılığı ve düşünür gerçekçiliğiyle ele alır. Gerçi farklı romanlarını kıyasladığımız zaman, örneğin *Devlet Ana*'da Osmanlı'nın kuruluş döneminin şartları ve insan özellikleri karşısında duyduğu heyecan Osmanlı ve Cumhuriyet Batıcılığı devresini ele aldığı eserlerinde görülmez. Özellikle *Esir Şehir* üçlemesinde ve *Kurt Kanunu*'nda imparatorluğun yitirilmiş olmasının getirdiği burukluk kendisini gösterir. Batıcılık, elit-yönetici-aydın kadrolarla toplum arasındaki uyumu bozmuştur onun gözünde; bocalama, açmaz ve dramlarımız bununla ilintilidir. Kemal Tahir elit-yönetici-aydın kadroların tarihsel deneyimlerini de dramlaştırır. Hafızalardan silinmeyecek bir *Yorgun Savaşçı* tipolojisi çizmiştir; üstelik bunu gerçekçilikten zerre kadar taviz vermeden yapabilmıştır. Kemal Tahir gerçekçi tavrını sonuna kadar korumuştur. Anadolu köylüsünü, Osmanlı'yı, Türklüğü, Anadolu İslamlığını vb. yüceltme-ye koşulmuş hamasi ve romantik edebiyata karşı her zaman mesafeli bir duruş sergilemiştir. Bu coğrafyanın kendine özgü toplumsallığını doğuran sebepler ve köklere yönelmesi bundandır. Batı ile karşılaşmanın doğurduğu büyük dramın farkındadır. Benzer bir farkındalığa sahip olan birçok Türk romancısından farklı olarak, Kemal Tahir, Türk insanının farklılığını Batı'ya nispeten olumlu bir çerçevede değerlendirir. Batı karşısında Türk insanını ezik, aşağılık kompleksiyle dolu bir zihniyetle tasvir eden her türlü yaklaşım ("az gelişmiş aydın"ın estetiği) ona yabancıdır, uzaktır. Onun gözünde Türk insanının gerçekliği ve kimliği, toplumsallığı dışlayan, özsel, a priori bir durum değildir. Türkiye'nin Batı'dan farklılığı ve kendine özgü olduğu devlet-toplum ilişkilerinin niteliğinde yatmaktadır. Bununla da sınırlı değildir. Kemal Tahir, Osmanlı-Türk toplumunun mülkiyet ilişkilerini, değerler dünyasını ve zihniyet özelliklerini de masaya yatırır.

Kemal Tahir, daha hapishane döneminde tarihle ilgilenmeye başlamıştır. Türk aydınının tarihle ilintisinin kesilmesinin sebepleri üzerine derinlikli olarak düşünmüştür. Kendi tarihinden kopmanın aydının büyük suçu olduğunu belirtmektedir. Hapishaneden yazdığı mektuplar, özellikle 1940'ların sonlarından itibaren Osmanlı-Türk tarihi ve edebiyatı ile yoğun bir şekilde ilgilendiğini gösteriyor. Yazarın hapishane yaşamını daha sonraki eserleri için yoğun bir hazırlık evresi sayabiliriz. Bu yıllarda Cevdet Paşa, Naima, Solakzade, Koçi Bey, Peçevi, Raşit, Hammer, Namık Kemal, Ahmet Rasim, Ahmet Refik kroniklerini, Mizancı Murat'ın eserlerini, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'ni okumak istemesi (hapishane şartlarında bunların hepsine birden ulaşması sıkıntılı olmuştur) Osmanlı tarihine merakının boyutunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Yunan ve Latin klasiklerini, Balzac, Zola (*Germinal*), Gide gibi seçkin Fransız romancılarını, Cervantes'in *Don Kişot*'unu (Don Kişot karakterine duyduğu hayranlığın nişanesi, çalışma masasının üstündeki küçük Don Kişot heykelciğidir), Rus klasiklerini (özellikle Dostoyevski'yi), Amerikan romanının en iyi örneklerini (Steinbeck, *Gazap Üzümleri*)

vb. okumuş, Agatha Christie ve Claude Farrère'den çeviriler yapmış, Halide Edip gibi klasik Türk romancılarını, Fuat Köprülü, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Mustafa Akdağ gibi tarihçilerimizin eserlerini, Niyazi Berkes, Hilmi Ziya Ülken gibi sosyologları titizlikle okuyup değerlendirmiştir. Marx-Engels, Arnold Toynbee, H.A.R. Gibbons, Paul Wittek, Jules Michelet, Ömer Lütfi Barkan, Maurice Godelier, Enver Abdülmalik gibi edebiyat dışı, tarihsel ve teorik kaynaklara da yönelmiş olması ufkunun genişliğini gösterir. Bütün bu okumaları ve arayışları, romancılığının ve fikriyatının zirvesi olan 1960'larda ona derinlikli bir itki ve diri bir motivasyon kazandırmıştır. Yazarın tarihe attığı önem edebi ilgilerini belirlediği gibi dünya görüşünün de temelini oluşturmuştur. "Bir toplumun yolu geleceğinde değil, tarihinde kesilir" diye yazmakta ve şöyle eklemektedir: "Bir toplumu tarihsiz bırakmak, onu en modern silahlarla silahlıyor görünerek kesinlikle silahsız bırakmak demektir. Tarihten yararlanmak toplumların varolma şartlarından biridir. Tarih bir toplum için aleyhte işliyor görünüyorsa, tarihten yararlanmak dış düşman ajanların eline geçmiş, tersine çevrilmiş demektir. Tarihi tekerrürden ibaret saymak, yobazlıktır."⁴ Kemal Tahir'in tarih okumaları sonunda ATÜT ile Osmanlı düzeni arasında kurduğu ilişki de onun ilgisinin salt edebi duyarlılık düzeyiyle sınırlı kalmadığını göstermektedir. ATÜT-Osmanlı özdeşliği fikrini aşarak Osmanlı'nın özgüllüğü fikrine ulaşmasında Baykan Sezer gibi genç bir sosyologun etkisi (aynı zamanda birbirini karşılıklı olarak beslemeyi sürdüren bir etkileşim) üzerinde de önemle durmak gerekir.

Kemal Tahir'in tarih okumalarının nihai doğrultusu, Türkiye'nin toplumsal yapısının köklerini keşfetme, Osmanlı'nın Batılılaşması sonrasında bu köklerden uzaklaşarak büyük bir bozulma ve çöküntüye giden yolu açıklamak çabası olmuştur. Kemal Tahir, ister muhafazakar ister sosyalist olsun, sonuçta Batıcılık ortak paydasında buluşan ve zihin tembelliğiyle maruf Türk aydınının eksikliğini açıkça dile getirmekten sakınmadı. Tarihi araştırmalarından hareketle, Türkiye'nin "durağan toplum", bir "Asyatik despotizm", "feodal", "geri kalmış", "azgelişmiş" bir ülke olmadığının kanıtlarını sundu. Her şeyden önce, tarihin her devresinde sömürücü ve yayılmacı olan Batı toplumlarının yolunu izlemeye, kaba taklitçiliğe karşı çıktı. Onu değerli ve farklı kılan bu vargılarıdır. Israrlı duruşu, acımasız eleştirelliği elden bırakmaması ve bu yolda gösterdiği engin çabası, onu, kendi toplum ve tarihinin kültürel birikimini hor gören, insanını aşağılayan, döneme göre hep yeni milatlar, izmler peşinde koşan, tutarsız, vasat Türk aydınından farklı kılmaktadır.

Şüphesiz Kemal Tahir kendi çağıyla, yaşadığı dönemin Türkiye'siyle de yakından ilgiliydi. Çoğu aydının birtakım basmakalıp yargıları adeta bir cemaat ruhuyla tekrarlayıp durduğu bir dönemde, değişik konu ve olaylara kolaya kaçmadan, oldukça farklı bakış açılarıyla yaklaşmayı aydın sorumluluğunun bir

⁴ A.g.e., s. 159.

parçası olarak görmüştür. Örneğin *Göl İnsanları* adlı eserinde yer alan “Kondurma Siyaseti” başlıklı uzun hikayesinde, o dönem kimsenin el atmaya cesaret edemediği bir sorunu, Dersim Kürtlerinin zorunlu göçünü masaya yatırmıştır. Hikayede, Celal Bayar’ın başbakanlığı sırasında kararlaştırılan sürgün fermanıyla Dersimli bir aşiretin yediden yetmişe, koyunu, atı, eşiği, katırı, sedirdeki bebekleriyle Urumeli’ne (Rumeli) sürgünü, sürgün yollarında başlarından geçenler, mallarının yolda giderek “eksilmesi”, geri kalanın da Trabzon’da yok fiyata satılması, o dönemin bürokratik mekanizması, yolsuzlukları vb. anlatılmıştır. Kemal Tahir bu hikayesiyle Cumhuriyet döneminin zorunlu iskan politikasına karşı bir duyarlılık oluşturmuş, sürgünün yol açtığı insani drama dikkat çekmiştir.

Kemal Tahir’in bin bir arayış ve çabayla ortaya koyduğu tarih görüşü bugünün ortalama aydınına hitap etmiyor ne yazık ki. Tarihin, edebiyatın, bilginin, her şeyin tüketim nesnesi haline geldiği, toplumda yerleşik değerlerin aşındırılarak anlam kaybına uğratıldığı, ortak hafızanın boşaltıldığı bir çağda yaşıyoruz. Böyle bir çağda ve toplumda sahih bir tarih ve kültür bilincinden de söz edilemez şüphesiz. İçinde yaşadığımız çağda her şey bugüne, anın yaşanmasına, gelgeç heveslerin tatminine odaklanmıştır. Bu şartlarda geçmiş deneyimlerden çıkarımlar yapılamamakta, aidiyet duygusu belirsizleşip silinmekte ve toplumlar kendilerine empoze edilenle yetinmektedir. Buna bir bakıma “epistemolojik nihilizm” adını verebiliriz. Başka deyişle değerlerin içinin boşalması, değersizlik hali. Cumhuriyet devri aydını, hiç olmazsa belli bir kısmı itibarıyla, Osmanlı geçmişinin izlerini silme amacına bağlanarak, böyle bir misyon üstlenmiştir. Bu misyon layıkıyla yerine getirebilmiş midir, ayrı bir tartışma konusudur. Ancak Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı, başta Kemal Tahir, gurur duyulacak birçok yönler barındıran tarihimizin ve kültürümüzün p(h)içleşmesine direnç göstermiştir.

Sonuç Yerine

Geçmişte Batıcılışma, günümüzde ise küreselleşme girişimleri, Türk toplumunun kimliğini yitirmesinden ve küresel güçlerin hegemonyası altına girmekten başka bir sonuç vermemiş ve vermemektedir. Kendi tarih ve kültür bilincinden kopmuş toplumlar başkalarının onlar için yazdıkları senaryoların nesnesi olmaya mahkumdurlar. Bireylerin bile bağlı oldukları kişisel tarihleri vardır. Tarih bilinci insana yön duygusu kazandırır. Toplumlara çağlar ötesinde ayakta tutan en önemli etkenlerden biri aidiyet ve tarihsellik duygusudur. Edebiyat ise, bu duygu ve bilinci sağlayan temel unsurlar arasındadır. Kemal Tahir bize bunu açık seçik bir şekilde gösterdiği için, kendi kültür/tarihi geleneklerimizden kopmak pahasına Batılılaşmanın sonucunun açmaz ve fiyaskodan ibaret olduğunu vurguladığı için bazı çevrelerce makbul bir adam olarak görülmemiştir.

Tarih bilinci gelişmemiş insanlar ve toplumların, bazı harici güçlerin dayatmacılığına maruz kalmaları ve direnme imkânı bulamamaları mukadderdir.

Özellikle küreselleşmenin sorgusuz sualsiz kabullenildiği ve genel geçer kılınmaya çalışıldığı günümüz dünyasında tarih bilincinin varoluşsal bir önemi vardır. Tarihsel temeli güçlendirilmiş sanat ve edebiyat toplumsal bilincin aşkın bir tezahürü olarak toplumun yeniden-üretimini sağlar. Sanat ve edebiyat dil, gösterge ve imgeler aracılığıyla toplumsal gerçekliğin bilgisini kurar ve yayar. Kemal Tahir'in vurguladığı gibi "sanat, (...) kendi toplumunun tarihsel temelini bulup ona sınıksız basmadıkça gelişemez."⁵ Toplumsal gerçeğe sanatçı duyarlılığıyla bağlı olan Kemal Tahir'in romanlarının onlarca yıl öncesinden bugünün insanına doğru ve sağlam bir yerden seslenmeye devam etmesinin nedeni işte bu ana fikirdir. Günümüzün fanteziye, dil ve zeka oyunlarına indirgenmiş, tarihsiz (tarihi ve toplumsal bilinci dışlayan) roman anlayışı Kemal Tahir'in roman anlayışına fersah fersah uzaktır. Gerek edebiyat ve bilimde, gerekse gündelik söylemlerde son dönemde en popüler eğilim, her fırsatta bol bol statükodan ve geçmişin karanlık, utanç verici olaylarından şikayet edilmesidir. Tarih, Türklük, bin yıllık varlık gösterdiğimiz Anadolu bir utanç coğrafyası haline gelmiştir. Anadolu'nun Türkleşmesinin ardından neredeyse bin yıl geçmiş olmasına rağmen, bugün Türklerin Anadolu'nun "otokton" halkları arasında sayılmayıp yabancı, göçmen, işgalci, "allokton" halklar arasında sayılması (bu düpedüz ırkçı yaklaşım) garabeti Batıcılığa açmazının dışında nasıl açıklanabilecektir? Statüko eleştir-menliği belki de tarihimizin hiçbir döneminde bu kadar kolaycı, pişkince, aynı zamanda muktedir bir anlayışla gerçekleşmedi. Düşüncesinin merkezinde yer alan Batı sorununu bütün cepheleriyle ele almış olan Kemal Tahir bugün yaşasa herhalde kaleminin sivri ucunu bu bozgunun, ezikliğin ve kolaycılığın arkasında yatan Batıcı-küreselleşmeci şarlatanlığa yöneltir, nevezuhur inkarcı ve totaliter eğilimlere cesaretle meydan okumayı sürdürürdü.

⁵ A.g.e., s. 75.